

HVORDAN SKAL VI FORSTÅ

1 MOSEBOK 1?

HVORDAN SKAL VI FORSTÅ

1 MOSEBOK 1?

HVA SLAGS SJANGER ER DET?

- En narrativ? Vil det da si historie som stort sett ellers i Bibelen? Og vil det si at den er ment bokstavelig?
 - Den har typiske trekk av en fortellende tekst: Uttrykk som "og Gud sa...", "og det ble...", "og Gud kalte..." brukes 55 ganger og er typisk for bibelske narrativer. Den naturlige lese måten er derfor kronologisk.
 - Men den har også gjentatte uttrykk og en struktur som er uvanlig for fortellingene i Bibelen.
- Er den poetisk? Og vil det da si symbolsk?
 - Den er poetisk, men ikke poesi som ellers i Bibelen. Ingen parallellismer.
- Er det en "oldtidskosmologi"? En mytisk tekst?
- Er den teologisk? Er den vitenskapelig?

HVA SLAGS SJANGER ER DET?

- En fortellende tekst med opphøyd, halvpoetisk språk. (Edward Young)
- En uvanlig fortellende tekst pga den veldig strukturerte måten å si det på. 'Opphøyd prosa-narrativ', hensikten er 'kvasi-liturgisk'. (C. John Collins)
- En sammensatt sjanger. (Henri Blocher)

EN STRUKTUR AV 1. MOSEBOK

0	1,1 - 2,3	Prolog: Gud skaper himmelen og jorden	Gud og verden
1	2,4 - 4,26	Historien om himmelen og jorden	
2	5,1 - 6,8	Boken om Adams slektshistorie	
3	6,9 - 9,29	Noahs slektshistorie	
4	10,1 - 11,9	Noahs sønners slektshistorie	
5	11,10 -26	Sems slektshistorie	
6	11,27 - 25,11	Tarahs slektshistorie (og historien om Abraham)	Gud og Abrahams familie
7	25,12-18	Ismaels slektshistorie	
8	25,19 - 35,29	Isaks slektshistorie (og historiene om Jakob og Esau)	
9	36,1 - 37,1	Esaus slektshistorie	
10	37,2 - 50,26	Jakobs slektshistorie	

ELDRE TOLKNINGER

- Den jødiske filosofen Filon (10 f.Kr. – 50 e.Kr.): Skapelsen skjedde på et øyeblikk. 1 Mos 1 har mer å gjøre med ordning og arrangering.
- Justin Martyr og Ireneus (100-tallet): Dagene kan ha vært lange tidsperioder ut fra Sal 90:4 og 2 Pet 3:8.
- Klement av Aleksandria (150-215 e.Kr.): Skapelsen kunne ikke finne sted i tid i det hele tatt.
- Origenes (200-tallet): "Hvilket intelligent menneske kan tro at den første, den andre og den tredje dagen [...] eksisterte uten sola, månen og stjernene?"
- Augustin (415 e.Kr.): Kan ikke være en vanlig "dag", siden vår dag er basert på sola. Han trodde også at skapelsen skjedde på et øyeblikk.

AUGUSTIN (354-430 E.KR)

“Skapelsesdagene er ikke tidsperioder men heller kategorier hvor det skapte blir arrangert av forfatteren for læremessige grunner, for å beskrive hele skapelsehandlingen, som i virkeligheten skjedde samtidig.”

THOMAS AQUINAS (1225-1274)

“Det syn at verden ble til over seks vanlige dager er det vanligste og ser ut til å passe bedre med teksten på et overfladisk nivå... Men Augustins forståelse er mer rasjonell og forsvarer bedre Den hellige skrift mot latterliggjøring fra ikke-troende.”

1. MOS 1:1

I BEGYNNELSEN SKAPTE GUD
HIMMELEN OG JORDEN...

1. MOS 1:1

I BEGYNNELSEN SKAPTE GUD
HIMMELEN OG JORDEN...

“Skal vi forstå det som at alt Gud skapte er inkludert i uttrykket “himmelen og jorden”, og at det først nevnes generelt og deretter forklares i detalj hver gang ordene “Gud sa” forekommer? For alt Gud skapte, skapte han ved sitt ord.”

–AUGUSTIN (354-430 E.KR)

"I BEGYNNELSEN SKAPTE GUD
HIMMELEN OG JORDEN." (1:1)

1. Starten på dag 1?
2. Skjedde på et uvisst tidspunkt før de 6 dagene - som defineres av "Gud sa" - "det ble kveld og det ble morgen". (C. John Collins, John Lennox)
3. En forhåndsoppsumming av det som beskrives i resten av kapitlet. (John Walton, Bruce Waltke)

1. DAGENE ER SEKS 24-TIMERS
DØGN I EN BOKSTAVELIG UKE

1. DAGENE ER SEKS 24-TIMERS DØGN

- Hevdes å være den mest naturlige lese måten, og slik israelittene ville forstått det.
- Betyr som regel at jorda dermed er 6000 år gammel.
- Sola på dag 4: Gud ordnet lys på en annen måte på dag 1.

1. DAGENE ER SEKS 24-TIMERS DØGN

- Problemer:
 - "Dag" brukes også om hele skapelsesuka i 2:4.
 - "Dag" brukes egentlig om perioden med dagslys, ikke 24 timer.
 - Selv om "dag" bokstavelig betyr en dag, betyr ikke det at forfatteren må ha ment det bokstavelig.
 - Stor konflikt med naturvitenskapen

2. DAGENE ER
LAAAANGE PERIODER

2. DAGENE ER LANGE PERIODER

- Justin Martyr og Ireneus (100-tallet): Dagene kan ha vært lange tidsperioder ut fra Sal 90:4 og 2 Pet 3:8.
- Dag 7 har ikke noe "refreng" - og pågår fortsatt: Joh 5:17-19.
 - Argumentet fungerer kun hvis Faderen arbeider på sin sabbat.
 - Guds sabbat, som markerer slutten på skapelsen men ikke gjør Gud passiv, dekker derfor samme periode som historien. Jesus selv tok ikke den 7. dagen bokstavelig.
 - Hvis dag 7 går over tusener av år, kan de 6 andre gå over millioner av år.

3. DAGENE ER 24-
TIMERS DØGN MEN
MED LANGE PERIODER
MELLOM HVER DAG

JOHN LENNOX

- "På hvert stadium av skapelsen tilførte Gud et nytt nivå av informasjon og energi inn i kosmos, for å avansere skaperverket til neste nivå av form og kompleksitet."
- "Kløften mellom uorganisk og organisk materie understrekes i 1. Mosebok ved at Gud på dag 3 talte to ganger. Dette karakteriserer også dag 6, da Gud også taler mer enn én gang. Du kommer deg ikke over hverken kløften mellom ikke-liv og liv, eller kløften mellom dyr og mennesker, ved tilfeldige naturlige prosesser."

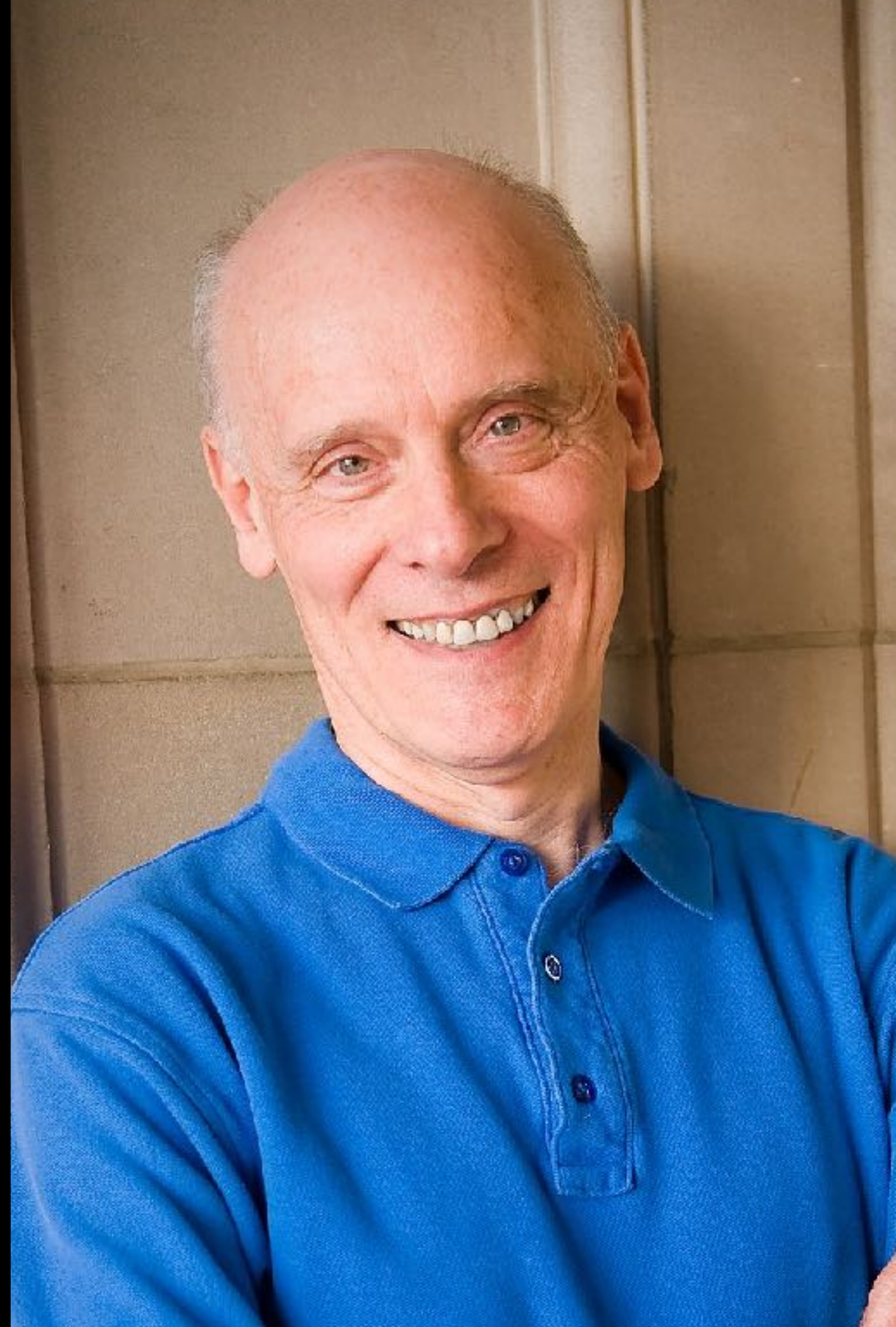

PROBLEMER MED TOLKNING 2 OG 3

- Hva med sola på dag 4?
- Fristelsen til å tolke hvert bibelvers, og strekke ord og uttrykk, slik at det passer dagens vitenskapelige bilde. (f.eks. ord som betydde "fugler" og "planter" for israelittene redefineres for å møte moderne vitenskapelige kategorier)
- Man kan gå glipp av andre viktige poeng i teksten når man leser den vitenskapelig.
- Tolkningen kan måtte endres i lys av vitenskapen. (f.eks. "the Gap Theory")
- Passer kanskje med vitenskapen i dag, men det var trolig ikke slik israelittene ville forstått det. Hva var egentlig hensikten til forfatteren?
- Forskjellene mellom 1. Mosebok kapittel 1 og 2 kan være et argument mot disse tolkningene.

HUGH ROSS
ASTROFYSIKER
REASONS TO BELIEVE

“Det sies ikke at Gud skapte lyset. Hvorfor er jorden mørk hvis lys eksisterte i universet ettersom materie og energi allerede var skapt? Jorda var mørk pga atmosfæren over, skylaget, ikke fordi lys ikke eksisterte.”

PROBLEMER MED TOLKNING 2 OG 3

- Hva med sola på dag 4?
- Fristelsen til å tolke hvert bibelvers, og strekke ord og uttrykk, slik at det passer dagens vitenskapelige bilde. (f.eks. ord som betydde "fugler" og "planter" for israelittene redefineres for å møte moderne vitenskapelige kategorier)
- Man kan gå glipp av andre viktige poeng i teksten når man leser den vitenskapelig.
- Tolkningen kan måtte endres i lys av vitenskapen. (f.eks. "the Gap Theory")
- Passer kanskje med vitenskapen i dag, men det var trolig ikke slik israelittene ville forstått det. Hva var egentlig hensikten til forfatteren?
- Forskjellene mellom 1. Mosebok kapittel 1 og 2 kan være et argument mot disse tolkningene.

4. "RAMMEVERKSYNET"

4. "RAMMEVERKSYNET"

- 7-dagersstrukturen er en litterær ramme. Dagene presenteres som vanlige dager, men det betyr ikke dermed en bokstavelig uke. I stedet får teksten en litterær struktur hvor skapelsen fortelles tematisk og ikke kronologisk. Dagene er som bilderammer.
- Filon (10 f.Kr. – 50 e.Kr.): Skapelsen skjedde på et øyeblikk - 1 Mos 1 har mer å gjøre med ordning og arrangering.
- Hevdes å gå tilbake til Augustin, i det minste til middelaldersk tradisjon:
 - Rashi (1040-1105): 1 Mos 1 beskriver ikke en bokstavelig hendelsesrekkefølge
 - Gersonides (1288-1344): Dagene indikerer ikke kronologi.
 - Man skilte ofte mellom "Guds separasjonsarbeid" (dag 1-3) og hans "utsmykningsarbeid" (dag 4-6)

“Det har vært uheldig at ett verktøy som vår beretning bruker for å uttrykke sammenhengen og målrettetheten i skaperens verk, nemlig fordelingen av de ulike skapelseshandlingene på seks dager, har blitt grepet og tolket overbokstavelig. De seks dagene er kun et av mange midler som brukes i dette kapitlet for å understreke systemet og ordenen som har blitt bygget inn i skaperverket.”

– GORDON WENHAM

4. "RAMMEVERKSSYNET"

- Forfatteren er nødt til å bruke metaforer og "menneskelig" språk slik at leseren kan forstå. Når teksten sier at Gud sa, bød, kalte og så, er dette menneskelige uttrykk for sannheten om at Gud skaper. Hvis Gud beskrives på en menneskelig måte, kan ikke da dagene og andre aspekter også være "menneskelige"?
- Fortsatt mer 'historie' enn 'poesi'.
- Sola på dag 4 er ikke et problem, men et hint om at teksten ikke er kronologisk. Poeng: Gud er kilden til lyset.

STRUKTURERING

- "skapte" 7x (om mennesket 3x)
- Gud "laget/gjorde" 7x (grunnstammen 10x)
- "Gud sa" 10x (3x ang. mennesket, 7 ellers)
- "slag" 10x
- Gud velsigner 3x
- "jorda" 3x7 ganger
- 'Elohim' 7x5 ganger
- 1:1 inneholder 7 ord

HENRI BLOCHER

“Her har vi utvilsomt ingen ordinær beretning, en beretning som kunne ha blitt skrevet som respons til en enkel forespørsel om å fortelle hva som skjedde. Her har vi et verk av en Mester med en dyp og vid tankegang.”

FORM (VS. 'ØDE')

FYLL (VS. 'TOM')

Dag 1

Lys

Lysene

Dag 4

Dag 2

Himmel
Hav

Fugler
Fisker

Dag 5

Dag 3

Land

Landdyr
Mennesker

Dag 6

Vegetasjon

Mat

HENSIKT:

- Ikke vitenskap eller historie, men teologi og indirekte mot hedenske mytologier.
- Vise at skaperverket er nøye og kunsterisk utført (bruker 6 arbeidsdager til dette poenget)
- For at vi kan feire skaperverket som noe storslått. Gud skapte verden som et sted for mennesket til å leve, elske, arbeide, nyte og tilbe Gud. Fortelles på en høytidelig måte for å få leseren til tenke på dette med ærefrykt.
- Universet er ikke en kamp, men det holdes oppe av en suveren Gud uten anstrengelser.
- Lage en teologi for sabbaten

PROBLEMER:

- Oppstod i nyere tid som et forsøk på å harmonisere Bibelen og vitenskapen? Styrer vitenskapen tolkningen her også?
- Er ikke teksten ment kronologisk når den har 55 forekomster av "waw consecutivum", det hebraiske kjennemerket på en fortellende tekst?
- Parallellene mellom dagene er ikke alltid virkelig paralleller. "Vannet under hvelvingen" nevnes på dag 2, men havet får ikke navn før på dag 3. Det skapes ingenting for havet på dag 6.

5. KOSMISK TEMPEL

- Vi er mer opphengt i det materielle i vår tid og kultur enn det 1. Mos 1 er.
- Israelittene ville lest denne teksten "funksjonelt" og ikke "materielt", altså at verden ble "skapt" da alle komponentene hadde fått sin funksjon i universet og ble til nytte for menneskeheten.
- Andre "skapelsesberetninger" fra samme tid og kultur handler mer om organisering av det som allerede eksisterte enn om skapelse fra ingenting.

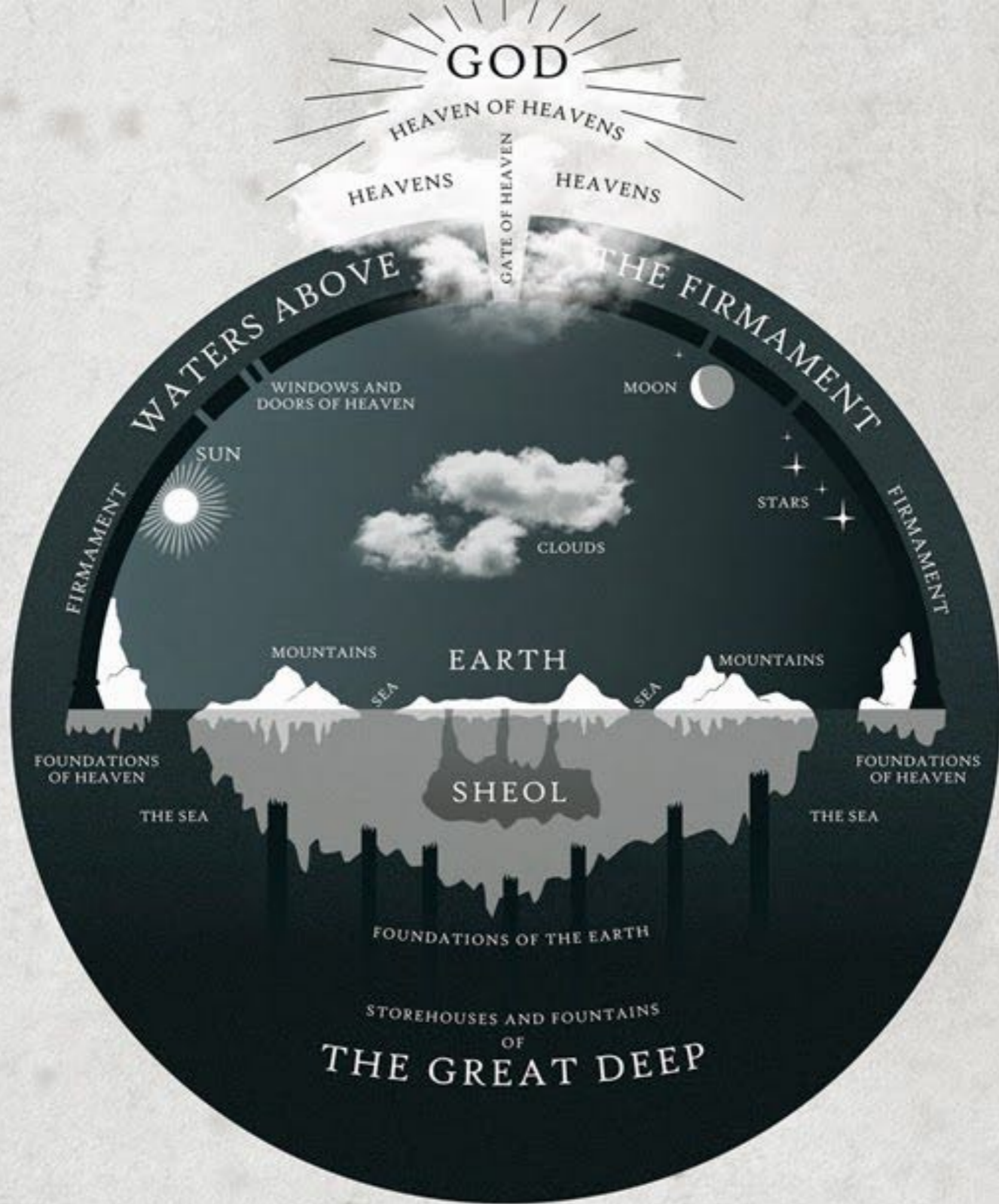
"A profoundly important new analysis of the meaning of Genesis."

FRANCIS S. COLLINS, author of *The Language of God*

THE LOST WORLD OF GENESIS ONE

Ancient Cosmology and the Origins Debate

JOHN H. WALTON

DAG 1-3: GRUNNLAGET FOR LIV

- Dag 1:
 - Lys er aldri noe materielt i oldtidskosmologier, men mer som en tilstand. Gud skiller lys fra mørke, noe som ikke er mulig dersom det er materielt. Gud skiller lysperioden fra mørkeperioden.
 - Dag 1 beskriver at tid blir skapt. Det er skapelse, men en funksjonell skapelse.
- Dag 2: Gud bruker deres kosmologi for å kommunisere med dem. Hvelvingens funksjon er å styre været.
- Dag 3:
 - Gud skaper ingenting, men dette er fortsatt med i skapelsesberetningen.
 - Gud skaper grunnlaget for mat.

DAG 4-6: INSTALLASJON AV "FUNKSJONÆRER"

- Dag 4: Lysene skiller dag fra natt. [Link tilbake til dag 1.](#)
- Dag 5: Fuglene og fiskene utfører sin funksjon på sine områder.
- Dag 6:
 - Dyrene utfører sin funksjon på sitt område.
 - Menneskenes funksjon er å befolke jorden og legge den under seg, en funksjon overfor Gud som hans bilde, en funksjon overfor hverandre som mann og kvinne.

JOHN WALTON

“For å bruke firma-analogien: De får tildelt kontorene sine, blir fortalt hvem de skal forholde seg til, og får på den måten et inntrykk av sin plass i firmaet. Arbeidsdagen bestemmes av klokka, og de forventes å være produktive. Formenn har blitt innsatt, og fabrikken er nå klar. Men før firmaet er klar til å gjøre en jobb, kommer eieren og flytter inn på kontoret sitt.”

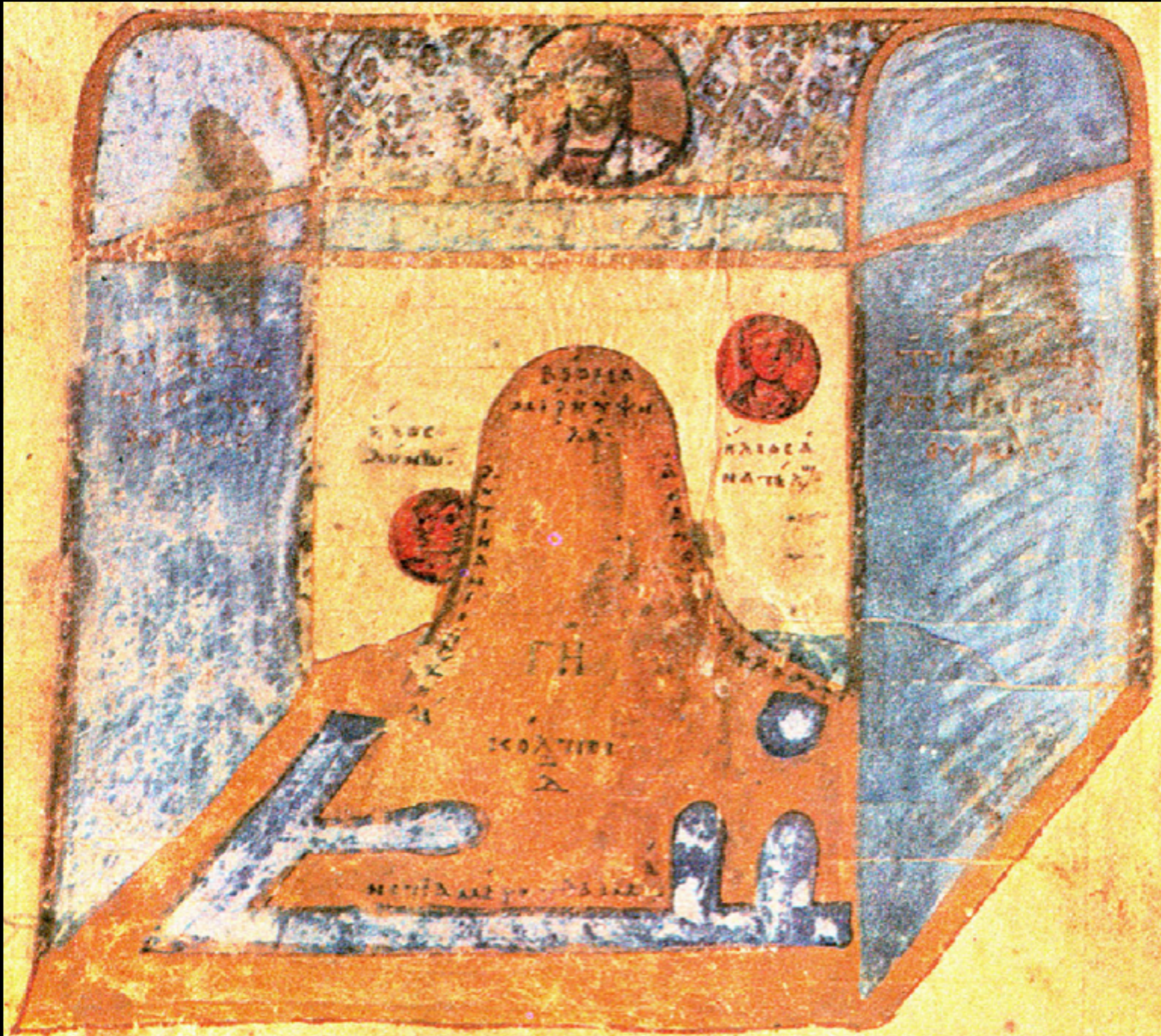

KLIMAKS: DAG 7

- Spiller liten rolle i en materiell beretning, men i en funksjonell beretning ville ingenting hatt mening uten dette.
- En gud hvilte kun i templet.
- Hvile kommer når stabilitet har blitt oppnådd.
- I noen tekster henger byggingen av templet sammen med skapelse.

KOSMOS ER ET TEMPEL

- Templer ble sett på som av kosmisk opprinnelse og som symboler på universet.
- Egyptiske templer var modeller av kosmos:
 - Gulvet representerte jorda
 - taket = himmelen
 - søyler og veggdekorasjoner = planter
 - Templet var verden som guden fylte totalt.

ΒΟΡΕΙΑ
ΑΙΡΗΝΗ
ΛΑ

ΕΥΡΩ
ΔΥΝΑΜΙ

ΚΑΙ
ΝΑΤΕ

ΓΗ

ΚΟΛΥΜΕ
Λ

ΝΕΥΡΑΜΕ

THE TABERNACLE TENT

The entire tent was 45 feet (13.7 m) long, 15 feet (4.6 m) wide, and 15 feet (4.6 m) high. It was a wooden skeletal structure, overlaid with gold, with no solid roof or front wall (Ex. 26:15–29). Five wooden bars (overlaid with gold) passed through rings attached to each frame (Ex. 26:26–30).

The Most Holy Place was a 15-foot (4.6-m) cube, containing only the ark of the covenant (Ex. 25:10–22; 37:1–9). It was here that Yahweh would descend to meet with his people in a cloud theophany (divine appearance). The high priest could enter only once a year, on the Day of Atonement (see note on Heb. 9:7).

The framed structure was covered by four layers of cloth and skin (Ex. 26:1–14).

The table for the bread of the Presence (Ex. 25:23–30)

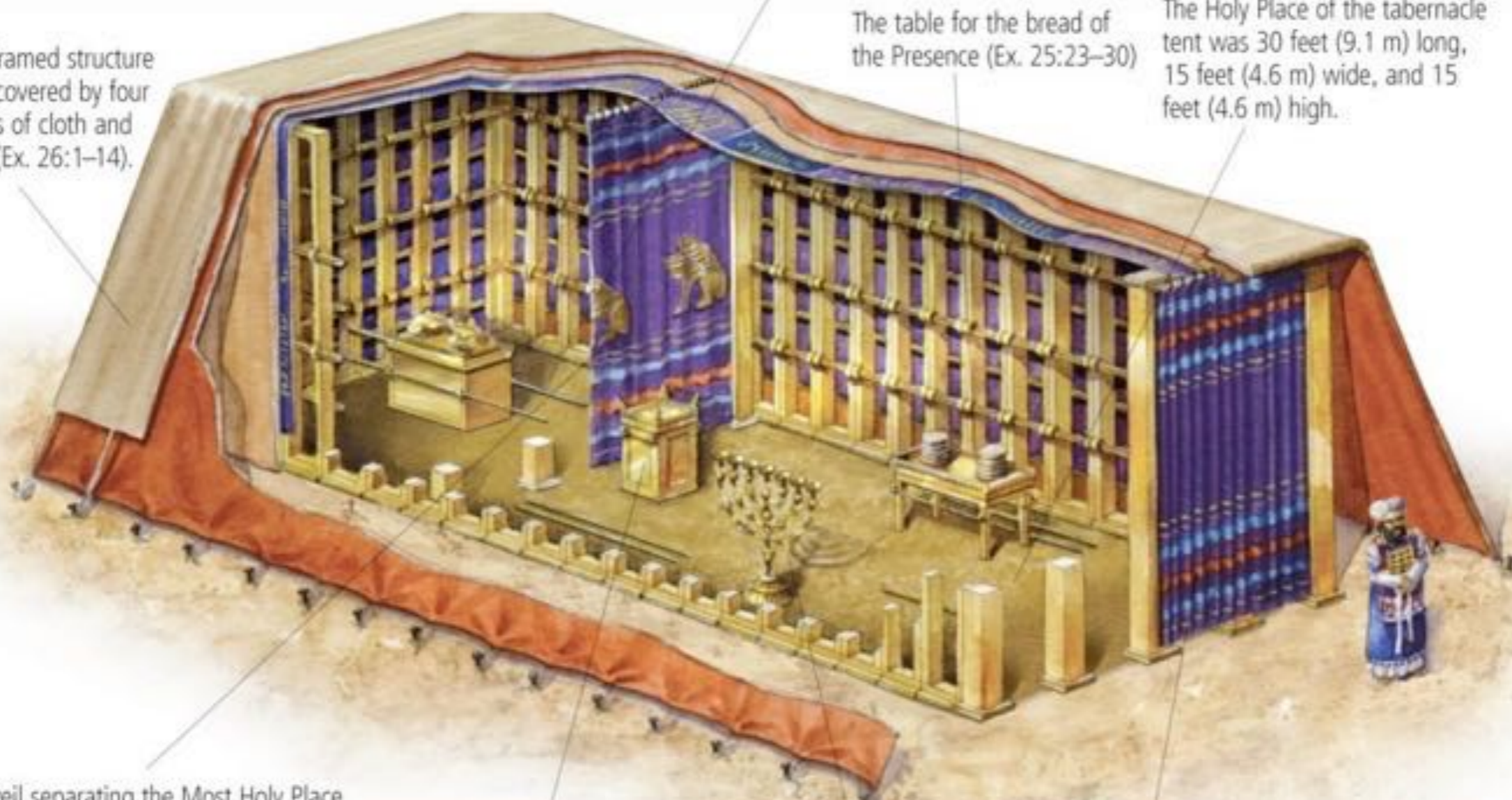
The Holy Place of the tabernacle tent was 30 feet (9.1 m) long, 15 feet (4.6 m) wide, and 15 feet (4.6 m) high.

The veil separating the Most Holy Place from the Holy Place was made from blue, purple, and scarlet dyed yarns woven with fine twined linen and embroidered with cherubim (Ex. 26:31–33). It hung on four golden pillars.

The altar of incense (Ex. 30:1–5; 37:25–29)

The golden lampstand (Ex. 25:31–40; 37:17–24)

The veil that formed the entrance to the tabernacle was similar to the veil separating the Holy Place from the Most Holy Place, except that cherubim were not embroidered on it. It was suspended on five golden pillars (Ex. 26:36–37).

KOSMOS ER ET TEMPEL

- Ganske vanlig i oldtidsskrifter: 6 = ufullstendig, 7 = løsning
- Salomos tempel tok 7 år å bygge (1 Kong 6:38) og hadde en 14 dagers innvielse (8:65)
- Hvis 1. Mos 1 handler om materiell opprinnelse, ville det ikke være noen sammenheng mellom innvielse og skapelse.
- Det kosmiske templet ville bli funksjonelt (skapt) i en innvielsesseremoni (de 7 dagene i 1. Mos 1)

HENSIKT

- Universet er et sted for Guds nærvær. Selv om alle funksjonene møter menneskenes behov, er det kosmiske templet teosentrisk, med Guds nærvær som det som definerer eksistens.
- Alt tilhører ham.

PROBLEMER

- NT snakker om skapelse fra ingenting (f.eks. Hebr 11:3, (Hebr 4:3-4), Joh 1:3, Kol 1:16). Hvor fikk de dette fra, om ikke fra 1. Mos 1?
- Collins/Lennox: "Parallelltekstene Walton siterer snakker også mye om den materielle konstruksjonen av templet."
- "Lost world"? Hvis dette var den rette tolkningen, hvorfor har den gått tapt?
 - Lennox: "Hvis oldtidens lesere kun tenkte på funksjonalitet, ville vel litteraturen være full av det, og teologene ville være veldig klar over det."

3-LAGS KOSMOS?

- Astronom John Byl:
 - "mer en refleksjon av moderne forskeres uvitenhet enn av oldtidens sivilisasjon."
 - Vi vet lite om oldtidens kosmologi før ca. 500 f.Kr., da gresk vitenskap oppstod. Et 3-lags kosmos er egentlig ikke en del av oldtidens skapelsesberetninger, og kosmologien hadde ofte store ulikheter mellom kulturer.

3-LAGS KOSMOS?

- C. John Collins:
 - Vers om at jorda står fast (Sal 93:1, 96:10, 104:5) har å gjøre med stabilitet men ikke med fysisk urørlighet.
 - “Jordens søyler” dukker opp i poetiske tekster (1 Sam 2:8, Sal 75:3), det samme gjør “jordens hjørner” (Job 37:3, Jes 11:12, 41:9, Åp 7:1, 20:8).

C. JOHN COLLINS

- "Det kan godt være at noen bibelske utsagn reflekterer et verdensbilde som vi ikke kan dele - f.eks. jordas størrelse, eller at månen er en lampe i stedet for en reflektor. Men dette betyr ikke at verdensbildet er en del av budskapet som formidles.

HVELVINGEN

- Kommer av et verb som betyr å "tråkke/slå ut", og en annen form er brukt til å beskrive en smed som "slår ut" gull for å lage en avgud. Derfor har noen konkludert at hvelvingen må være av metall.
- Hvelvingen er tydeligvis ikke hard i Bibelen (1:8, 5. Mos 4:17, 28:23, 1. Mos 1:14-18). Mer som et telt i Jes 42:5.
- Forstås best som noe "utstrukket", himmelen og verdensrommet som noe annet enn jorda.

KONKLUSJON

1. Andre tolkninger enn seks bokstavelige 24-timers døgn kom lenge før vitenskapelige oppdagelser av jordas alder.
2. Vitenskapen kan ikke motsi Bibelen. Gud taler både gjennom skaperverket (den generelle åpenbaring) og gjennom Bibelen (den spesielle åpenbaring). Dette motiverte de første moderne vitenskapsmennene på 1500- og 1600-tallet.
3. Denne uenigheten om sjangeren i 1. Mos 1 bør føre til noe ydmykhet rundt disse spørsmålene.
4. Vi bør være åpne for at 1. Mos 1 muligens ikke handler først og fremst om vitenskap.
5. Vi kan være enige om at Gud er universets skaper og opprettholder, og at mennesket er unikt i et univers som ikke er tilfeldig.